

УДК 338.12.015

КОНТУРУВАННЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ГАЗОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ ШЛЯХОМ ЇХ КЛАСИФІКАЦІЇ<http://orcid.org/0000-0001-6066-5619>

Гораль Ліліана Тарасівна, доктор економічних наук, професор, директор Інституту економіки та управління в нафтогазовому комплексі, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, [+380673423613](tel:+380673423613), liliana.goral@gmail.com

Прокопів Михайло Іванович, аспірант кафедри фінансів ІФНТУНГ, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, [+380951753130](tel:+380951753130), mikelprokopiv@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-4601-6329>

Liliana Horal, Doctor of Economics, Professor, Director of the Institute of Economics and Management in Oil and Gas Complex, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Mykhailo Prokopiv, postgraduate student of the Department of Finance, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

L. Horal, M. Prokopiv. Contouring threats to the economic security of gas transport companies by their classification.

The article attempts to visualize the threats to economic security of enterprises and their affiliates in the gas transport system and provide them with clear contours in order to improve their economic activity and reduce risks. It was emphasized that the current state of ensuring the economic safety of gas transport enterprises in Ukraine is characterized by a number of negative factors, which are described in detail. The study of safety of economic entities requires the classification of factors to those that have a positive and negative impact on the results of activities of gas transport companies. Considering the characteristics of various types of threats, they are grouped according to the following features: the source of the occurrence, depending on the cause of the occurrence, depending on the severity of the consequences of the action, on the objects of attacks, on the possibility of implementation, on the duration and frequency of action, by the subjects threats, in the form of damage. It is emphasized that in determining the threats to the economic safety of gas transport companies, it is necessary to take into account the level of management hierarchy, the origin of threats, industry affiliation, systematic occurrence and duration of influence, degree of controllability, the level of influence on the efficiency of gas transport enterprises and other factors. The list of negative phenomena in the economy of Ukraine, which has the most significant impact on the activities of gas transport companies, is given. It is proposed to monitor internal and external threats, audit the structure and resources of enterprises, identifying reserves for improvement and weaknesses in activities; to implement a policy aimed at achieving a high level of economic security, which will allow these enterprises not only to increase the stability of the activity, but also to protect themselves from many existing risks.

Гораль Л. Т., Прокопів М. І. Контурування загроз економічній безпеці газотранспортних підприємств шляхом їх класифікації.

В статті здійснено спробу візуалізувати загрози економічній безпеці підприємств та їх філій в системі газотранспортування та надати їм чітких контурів з метою покращення господарської діяльності та зменшення ризиків. Підкреслено, що сучасний стан забезпечення економічної безпеки газотранспортних підприємств в Україні характеризується рядом негативних факторів, які детально описані. Дослідження безпеки суб'єктів господарювання вимагає класифікації факторів і їх поділ на ті, що мають позитивний і негативний вплив на результати діяльності газотранспортних підприємств. Розглядаючи характеристики різних видів загроз, їх згруповано за наступними ознаками: за джерелом виникнення, у залежності від причини виникнення, та мають залежність від міри наслідків дії, також за об'єктами на які здійснюється посягання, за можливістю імплементації, за тривалістю та частотою дії, за суб'єктами загроз, за формою збитку. Наголошено, що при визначенні загроз економічній безпеці газотранспортних підприємств необхідно враховувати рівень ієрархії управління, походження загроз, галузеву приналежність, ймовірність і частоту виникнення та тривалість впливу, рівень керованості, ступінь впливу на ефективність діяльності газотранспортних підприємств та інші чинники. Наведено перелік негативних явищ в економіці України, що мають найбільш суттєвий вплив на діяльність газотранспортних підприємств. Запропоновано здійснювати моніторинг внутрішніх і зовнішніх загроз, проводити аудит структури та ресурсів підприємств, виявляючи резерви до покращення та слабкі місця у діяльності; запроваджувати політику, спрямовану на досягнення високого

рівня економічної безпеки, що дозволить даним підприємствам не тільки підвищити стабільність діяльності, але й захистити себе від багатьох існуючих ризиків.

Гораль Л. Т., Прокопів М. І. Контурирование угроз экономической безопасности газотранспортных предприятий путем их классификации.

В статье предпринята попытка визуализировать угрозы экономической безопасности предприятий и их филиалов в системе газотранспортировки и предоставить им четкие контуры с целью улучшения хозяйственной деятельности и уменьшения рисков. Подчеркнуто, что современное состояние обеспечения экономической безопасности газотранспортных предприятий в Украине характеризуется рядом негативных факторов, которые подробно описаны. Исследование безопасности субъектов хозяйствования требует классификации факторов на те, что положительно и отрицательно влияют на результаты деятельности газотранспортных предприятий. Рассматривая характеристики различных видов угроз, их сгруппировано по следующим признакам: по источнику возникновения, в зависимости от причины возникновения, в зависимости от степени тяжести последствий действия, по объектам посягательства, по возможности осуществления, по продолжительности и частоте действия, субъектами угроз, по форме ущерба.

Отмечено, что при определении угроз экономической безопасности газотранспортных предприятий необходимо учитывать уровень иерархии управления, происхождения угроз, отраслевую принадлежность, систематичность возникновения и продолжительность воздействия, степень управляемости, степень влияния на эффективность деятельности газотранспортных предприятий и другие факторы. Приведен перечень негативных явлений в экономике Украины, имеющих наиболее существенное влияние на деятельность газотранспортных предприятий. Предложено осуществлять мониторинг внутренних и внешних угроз, проводить аудит структуры и ресурсов предприятий, выявляя резервы к улучшению и слабые места в деятельности; вводит политику, направленную на достижение высокого уровня экономической безопасности, что позволит данным предприятиям не только повысить стабильность деятельности, но и защитить себя от многих существующих рисков.

Постановка проблеми: Сучасний стан забезпечення економічної безпеки газотранспортних підприємств в Україні можна охарактеризувати циклом несприятливих факторів. До яких можемо віднести – тінізація економіки, ріст конкуренції, слабка законодавча база регулювання, брак навичок і досвіду формування та управління рівнем економічної безпеки. Уряд не надає достатньої і належної підтримки у сфері ліцензування діяльності, інституту інтелектуальної власності, забезпечення збереження комерційної таємниці тощо. Поза тим, поглиблюють вплив цих процесів не подолані наслідки економічної кризи.

Отож, актуальним в таких умовах є виокремлення, для вирішення представлених проблем, конкретних складових діяльності підприємства і їх впливу на рівень економічної безпеки, зокрема і для газотранспортних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Теоретико-методичні засади щодо формування економічної безпеки представлені у роботах: Л. Абалкіна, Г. Андрощука, О. Барановського, І. Бланка, Д. Вандевалта, Ю. Варавакіса, З. Варналія, Н. Реверчука, В. Шликова, Е. Усленнера, Дж. Хемела.

Деякі експерти вважають, складовими економічної безпеки наступні складові: інтелектуальна, інформаційна, фінансово-економічна, політико-правова, силова та захисту екології. Деякі з науковців також включають соціальну, політичну, ринкову та інтерфейсну складові до системи економічної безпеки.

Метою статті є визначення факторів і загроз внутрішнього і зовнішнього середовища впливу на економічну безпеку підприємств газотранспортної галузі і шляхів їх диверсифікації в контексті складових економічної безпеки для надання чіткості візуалізації.

Виклад основного матеріалу: Щоб створити умови ефективної діяльності газотранспортних підприємств в контексті забезпечення високого рівня економічної безпеки, вважаємо за доцільне запровадження групи заходів, що будуть спрямовані на досягнення функціонування і розвитку підприємств, активну мобілізацію і правильне використання ресурсів підприємства з врахуванням загрозливих факторів. Застосовуючи комплексний підхід до визначення економічної безпеки як базу

розглядають сукупність економічних інтересів, мету і завдання, яке ставить перед собою підприємство, а також загрози нормальній діяльності.

Дослідження безпеки суб'єктів господарювання вимагає класифікації факторів на такі, що позитивно і негативно впливають на фінансовий результат діяльності газотранспортних підприємств.

Ось чому негативними загрозами фінансово-господарській діяльності є сукупність умов, процесів, чинників, які перешкоджають реалізації економічних інтересів або створюють небезпеку для нормальної діяльності. На формування структури економічної безпеки газотранспортних підприємств мають вплив чинники зовнішнього середовища, з якими вони взаємодіють. Зовнішнє середовище економічної безпеки означається правовим забезпеченням, конкурентоспроможністю, становищем на ринку та ін. [1]

Розглядаючи характеристики різних видів загрозливих факторів, можемо навести таку їх класифікацію: за джерелом виникнення всі загрози безпеці підприємства поділяються на зовнішні і внутрішні. В доповнення можна додати до зовнішніх загроз: нецільове використання матеріальних та грошових коштів особами, що не належать до штату працівників, шпигунство, недобросовісну конкуренцію, протиправні дії з боку державних структур, спекуляції з цінними паперами, конкуренцію у всіх її формах та проявах [2], цілеспрямовану купівлю акцій підприємства зовнішнім інвестором, рішення органів влади, що негативно впливають на фінансово-господарську діяльність підприємств.

До внутрішніх загроз можемо віднести наступні: розголошення конфіденційної інформації працівниками підприємства, низький рівень кваліфікації працівників, помилкове планування діяльності підприємства, неякісні управлінські рішення [3], збиткове спекулювання на ринку акцій та недоліки у виборі інвестиційної політики.

Щодо зовнішніх загроз, то їх як правило, важко виявити і спрогнозувати, тому вони становлять найбільшу небезпеку. Функції щодо виявлення та диверсифікації внутрішніх загроз входять до компетенції органів управління підприємством.

– Залежно від причини виникнення, всі загрози можна поділити на об'єктивні, тобто ті, що спричинені зовнішніми процесами та чинниками з навколишнього середовища (рис. 1). До об'єктивних загроз можна відзначити кон'юнктуру світового фінансового ринку, соціальну і політичну ситуацію в країні, рівень наукових відкриттів та інновації, форс-мажорні обставини тощо;

– Залежно від ступеня важкості наслідків виділяють загрози з високою, значною, середньою і низькою важкістю наслідків. Щоб подолати наслідки реалізації загроз середнього ступеню важкості, необхідно здійснити капітальні витрати, які не значно перевищують поточні витрати підприємства. Наслідки дії загроз низького ступеня важкості майже не впливають на діяльність підприємства та позиції підприємства на ринку;

– За об'єктами посягань загрози поділяються на: ризики трудовим, матеріальним та інформаційним ресурсам. Під загрозами трудовим ресурсам А. Колесник [4, с. 54] пропонує розуміти вплив на стан працівників з метою отримання інформації щодо діяльності підприємства, завдання шкоди матеріальним цінностям тощо. Загрози для інформаційних ресурсів полягають у неконтрольованому доступі й привласненні науково-технічних розробок, раціоналізаторських пропозицій, винаходів тощо;

– За ймовірністю здійснення, загрози економічній безпеці поділяються на реальні та потенційні. Такі загрози можуть настати під час реалізації певних суб'єктивних чи об'єктивних умов;

– За протяжністю у часі дії загрози поділяють на тимчасові, які діють протягом певного періоду часу, і постійні, які діють протягом усього часу існування економічної безпеки підприємств;

– За частотою дії загрози економічній безпеці газотранспортного підприємства поділяються на поодинокі, виникнення яких має одномоментний характер, та багаторазові, які з'являються від час до часу або з конкретним інтервалом чи під впливом певних чинників внутрішнього й зовнішнього середовищ;

– Загрози економічній безпеці за суб'єктами поділяються на: загрози з боку злочинних структур; загрози з боку недобросовісних конкурентів; загрози з боку ринкових контрагентів; загрози з боку працівників; загрози з боку державних органів;

– За формою збитку можемо виділити загрози, в результаті яких підприємство зазнає прямого збитку, і загрози, в результаті яких підприємство упустило певну економічну вигоду.

Рис. 1 Класифікація загроз економічній безпеці газотранспортних підприємств (узагальнено і доповнено автором на основі [1])

Проте розробка і впровадження заходів, спрямованих на превенцію загроз економічній безпеці, змушує до систематичної аналітичної і прогностичної діяльності стану підприємства, що виявляється в результаті імплементації стратегічних рішень керівництва під впливом економічної ситуації, включаючи зміну кон'юнктури ринку на енергетичних ресурсів, обсяги інвестицій тощо [5]. Перелік загроз діяльності газотранспортних підприємств є досить широким, що обумовлено специфікою діяльності, ускладненою нестабільністю зовнішнього середовища, недосконалістю ринку природного газу, а, відповідно, і розвитку конкурентного середовища.

При визначенні загроз економічній безпеці газотранспортних підприємств необхідно враховувати: рівень ієрархії управління; походження загроз (внутрішні, зовнішні); галузеву приналежність; ймовірність і тривалість дії загрози; ступінь керованості; вплив на ефективність газотранспортних підприємств.

Також слід відзначити проблеми, пов'язані з показниками ліквідності і фінансової стійкості, через нераціонально підібрану структуру активів і пасивів; неефективну структуру технічної бази; нижчі, в порівнянні з середньогалузевими, показники фондовіддачі; нецільове використання обладнання та механізмів; старіння основних засобів за рівнем технічного і технологічного прогресу.

А також втрата чи псування матеріальних ресурсів у процесі транспортування, зберігання та використання у процесі транспортування природного газу; нераціональне

використання запасів в процесі діяльності; зростання матеріалоемності діяльності; критичне зниження якості виконаних робіт; нераціональну організаційну структуру підприємства; штрафи та витрати через порушення екологічних норм.

Вважаємо, що найбільш суттєвий вплив на діяльність газотранспортних підприємств мають такі негативні явища в економіці: несприятливі інфляційні процеси; збільшення конкуренції; активізація державного контролю у сфері господарської діяльності; систематичні зміни у податковому законодавстві (особливо у сфері рентного регулювання); застосування цінового (тарифного) контролю на послуги компанії; погіршення підготовки кадрів в газовій сфері (зменшення частки випускників профільного закладу вищої освіти); неочікувані зміни на ринку праці; недобросовісна кадрова політика щодо провідних фахівців та робітників вищих розрядів; варіація обсягу трудових ресурсів; збільшення вартості основних засобів та механізмів чи послуг з їх оренди; погана якість обслуговування обладнання та основних засобів; нестабільна політична і економічна ситуація в країні; фактори несприятливих природних явищ; поправки до законодавства щодо екологічних стандартів; корупційні посягання з боку контролюючих органів у даній сфері; втрати через рейдерство, кримінальні дії та псування майна підприємств.

Висновки та пропозиції: Отже, для подолання загроз, що виникають для підприємств та філій газотранспортної системи України, необхідно здійснювати моніторинг внутрішніх і зовнішніх загроз, проводити аудит структури та ресурсів підприємства, виявляючи резерви до покращення та слабкі місця у діяльності; запроваджувати політику, спрямовану на досягнення високого рівня економічної безпеки, що дозволить даним підприємствам не тільки підвищити стабільність діяльності, але й захистити себе від багатьох існуючих ризиків.

Список використаних джерел:

1. Васильців, Т. Г. *Пріоритети та засоби зміцнення економічної безпеки малого та середнього підприємництва [Текст] : монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, А. М. Гуменюк. – Львів: Видавництво ЛКА, 2009. – 248 с.*
2. Довбня, С. Б. *Діагностика рівня економічної безпеки підприємства [Текст] / С. Б. Довбня, Н. Ю. Гічова // Фінанси України, 2008. – №4. – С. 88-97.*
3. Зубок, М. І. *Безпека підприємницької діяльності: нормативно-правові документи комерційного підприємства, банку [Текст] / М. І. Зубок, Р. М. Зубок. – К: Істина, 2004. – 144 с.*
4. Козаченко, Г. В. *Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення [Текст] : монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко – К: Вид-во “Лібра”, 2003. – 280 с.*
5. Мак-Мак, В. П. *Служба безпеки підприємства [Текст] / В. П. Мак-Мак. – М: Школа охорони “Баярд”, 2003 – 208 с.*

References (BSI):

1. Vasil'tsev, T. G. *Priorities and means of strengthening the economic security of small and medium enterprises [Text]: monograph / TG Vasil'tsev, V. I. Voloshin, A. M. Gumenyuk. - Lviv: Publishing house LKA, 2009. - 248 p.*
2. Dovbnia, S.B. *Diagnostics of the level of economic security of the enterprise [Text] / S. B. Dovbnia, N. Yu. Gichova // Finance of Ukraine, 2008. - No. 4. - P. 88-97.*
3. Zubok, M.I. *Business security: legal documents of a commercial enterprise, bank [Text] / M. I. Zubok, R. M. Zubok. - K: Truth, 2004. - 144 p.*
4. Kozachenko G.V. *Economic security of the enterprise: the essence and mechanism of providing [Text]: monograph / G. V. Kozachenko, V. P. Ponomarev, A. M. Lyashenko - K: "Libra", 2003 - 280 p.*
5. Mak-Mak, V.P. *Enterprise Security Service [Text] / V.P. Mak-Mak . - M: Guard school "Bayard", 2003 - 208 p.*

Ключові слова: ризик; управління; система; диверсифікація; показники; вагомість.

Keywords: risk; management; system; diversification; indicators; weight.

Ключевые слова: риск; управление; система; диверсификация; показатели; весомость.

Перевірено на плагіат: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/3359422>

Рецензент: Перезовова І. В., д. е. н., професор, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ